

Beata Grabowska, Tomasz Kubala, **Lilie**, Poznań 2010, ss. 98, Zysk i S-ka Wydawnictwo, ISBN 978-83-7506-506-0.

Lilie z powodu ich piękna były już doceniane w starożytności. Podziwiano ich wartość ozdobną, ale także podkreślano ich cechy lecznicze. Współcześnie lilie pozostają popularnymi roślinami ozdobnymi, uprawianymi przez szerokie rzesze miłośników-amatorów, ale także przez specjalistyczne przedsiębiorstwa ogrodnicze. O zakresie zainteresowania liliami świadczy olbrzymia liczba odmian uprawnych, która przekracza już wielkość 8000. Większość gatunków i odmian lilii łatwych jest do uprawy i rozmnażania. Autorami ciekawej książki poświęconej liliiom, pt. „Lilie” są Beata Grabowska i Tomasz Kubala. B. Grabowska pracuje w Ogrodzie Botanicznym UAM w Poznaniu prowadząc dwa działy: Systematyki Roślin, a także Zmienności Genetycznej Roślin. Natomiast Tomasz Kubala prowadzi w Ogrodzie Botanicznym UAM Dział Roślin Górskich.

Recenzowana książka składa się z następujących części składowych: „Wstępu”; „Pozycji systematycznej rodzaju *Lilium*”; „Rozmieszczenia geograficznego przedstawicieli rodzaju *Lilium*”; „Budowy morfologicznej lilii”; „Upraw”; „Chorób i szkodników lilii”; „Charakterystyki wybranych gatunków lilii”; „Charakterystyki wybranych odmian uprawnych lilii”; a także „Literatury”. We „Wstępie” podkreśla się piękno i znaczenie praktyczne lilii już w odległej starożytności. Ich znaczenie utrzymuje się zresztą do dzisiaj.

Wśród kilku znanych klasyfikacji rodzaju *Lilium* ważne miejsce zajmuje nadal klasyfikacja H.F. Combera opracowana jeszcze w 1949 r. obejmująca następujące sekcje: Martagons; Americans; Candidum; Orientals; Asiatics; Trumpets; Daurium. Współczesną botaniczną klasyfikację rodzaju *Lilium* przedstawili badacze japońscy w 1999 r. T. Nishikawa, K. Okazaki, K. Arakawa. W tym celu wykorzystano analizy DNA. Współcześnie jednak dominuje klasyfikacja

ogrodnicza rodzaju *Lilium*. Dzieli ona gatunki i mieszańce lilii na 9 grup: mieszańce azjatyckie, mieszańce wywodzące się od *Lilium martagon*; mieszańce wywodzące się od *Lilium candidum*; mieszańce amerykańskie, mieszańce wywodzące się od *Lilium longiflorum*; mieszańce trąbkowe; mieszańce orientalne; mieszańce niezaszeregowane do powyższych grup; gatunki i odmiany botaniczne niezaszeregowane do żadnej innej grupy. W wyniku prac hodowlanych powstało wiele nowych grup mieszańców, które zalicza się do 8 grupy zbiorczej. Wymienia się tutaj orienpety (OT, mieszańce powstałe ze skrzyżowania lilii orientalnych z trąbkowymi); mieszańce LA (skrzyżowanie *Lilium longiflorum* z azjatyckimi), mieszańce AO (skrzyżowanie lilii azjatyckich z orientalnymi), mieszańce AT – skrzyżowanie lilii azjatyckich i trąbkowych, a także pozostałe mieszańce (skrzyżowanie *Lilium longiflorum* i lilii orientalnych).

Rodzaj *Lilium* liczy około 115 gatunków głównie w północnej strefie klimatu umiarkowanego oraz podzwrotnikowego. Centrum występowania lilii znajduje się we wschodniej Azji i w Ameryce Północnej. Ze względu na geograficzne rozmieszczenie lilii dzieli się je na 3 grupy: grupa europejsko-zachodnioazjatycka; grupa wschodnioazjatycka, grupa amerykańska. Na uwagę zasługuje budowa morfologiczna lilii, a przede wszystkim budowa cebul, pędów nadziemnych, budowa kwiatów (trzy kategorie: trąbkowe turbano-we, kielichowe). Przy uprawie lilii należy uwzględnić: warunki klimatyczne, wymagania klimatyczne, nawożenie i nawadnianie, sadzenie lilii, a także zimowanie i rozmnażanie lilii. Lilie należą niewątpliwie do roślin odpornych, chociaż są „atakowane” przez choroby wirusowe i choroby grzybowe (fuzarioza, szara pleśń, penicylioza i zgnilizna cebul). Do szkodników lilii należą: mszyce, wciornastek liliowiec, ostępka lilianka, poskrzypka liliowa, ślimaki i nornicowate.

Charakterystyka wybranych gatunków lilii obejmuje wiele interesujących gatunków. Na uwagę zasługują takie gatunki jak: lilia bulwkowata (*L. bulbiferum*), lilia kanadyjska (*L. canadense*), lilia biała (*L. candidum*), lilia kraińska (*L. carniolicum*), lilia Davida (*L. davidii*), lilia Hansona (*L. hansorii*), lilia Henry’ego (*Lilium henryi*), lilia tygrysia (*L. lancifolium*), lilia martagon (*L. martagon*), lilia medeolowata (*L. medeloides*), lilia królewska (*L. regale*), czy lilia okazała (*L. speciosum*).

B. Grabowska i T. Kubala przedstawiają szereg pięknych mieszańców lilii, które z powodzeniem mogą być uprawiane także i w ogrodach w Polsce. Niesposób wymienić wszystkie przedstawione tutaj odmiany. Można tutaj jednak wskazać na takie odmiany jak: ‘Anastasia’ (orienpety), ‘Arabesque’

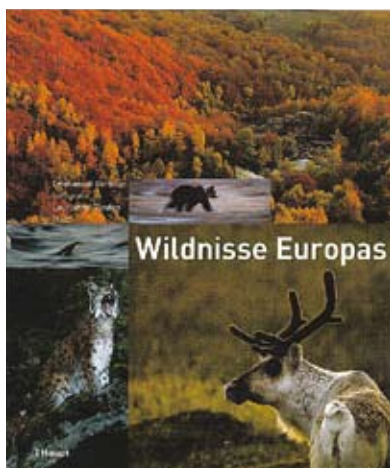
(orienpety), ‘Avocado’, ‘Black Spider’ (mieszańce azjatyckie), ‘Buckingham’ (mieszańce orientalne), ‘Deliana’ (mieszańce *L. longiflorum*), ‘Dizzy’ (mieszańce orientalne), ‘El Grado’ (mieszańce azjatyckie karłowate), ‘Eleganza’ (mieszańce azjatyckie), ‘Fancy Crow’ (mieszańce AO – lilii azjatyckich z orientalnymi), ‘Fire King’ (mieszańce azjatyckie z turbanowymi kwiatami), ‘Futura’ (orienpety), ‘Little Girl’ (mieszańce orientalne karłowate), ‘Miss Birma’ (mieszańce orientalne karłowate), ‘Orania’ (orienpety), ‘Purple Reign’ (mieszańce azjatyckie), ‘Red Alert’ (mieszańce LA), ‘Rodela’ (mieszańce LA),

‘Science Fiction’ (mieszańce azjatyckie karłowate), ‘Yellow Star’ (mieszańce azjatyckie z turbanowymi kwiatami).

Książka B. Grabowskiej i T. Kubali „Lilie” stanowi ciekawą pozycję książkową dla szerokiego grona miłośników roślin i ogrodów. Charakteryzuje się ona dobrym opisem roślin, a fotografie wykonane są dobrze. Warto by tę ciekawą książkę rozpowszechnić możliwie szeroko w Polsce.

Eugeniusz Kośmicki (Poznań)

Emmanuel Berthier, Laurianne Gandon, **Wildnisse Europas. Entdeckungsreisen für Naturliebhaber.** („Dzikie obszary Europy. Podróże odkrywcze dla miłośników przyrody“). Übersetzung Ulrike Kirsch, Bern-Stuttgart-Wien 2010, Haupt Verlag, ss. 140, ISBN 978-3-258-075-43-3.

W porównaniu do Azji, Afryki czy Ameryki Europa – sięgająca od Atlantyku do Uralu – jest stosunkowo niewielkim kontynentem. Obejmuje ona tylko 10,2 mln km². Umiarkowany klimat, historia geologiczna i 40 000 km wybrzeży „ukrywają” zróżnicowane obszary ekologiczne z bogatą i specyficzną florą i fauną. W Europie znajdują się 43 000 obszarów pod ochroną przyrody. Występują tu też pierwotne i częściowo w ogóle nieznane krajobrazy. Emmanuel Berthier należy do najbardziej znanych podróżników i fotografów francuskich. Współpracuje on z Laurianne Gandon – autorką opracowań poświęconych problemom przyrodniczym. Owocem współpracy E. Berthiera i L. Gandon jest recenzowana tutaj książka „Dzikie obszary Europy. Podróże odkrywcze dla miłośników przyrody”. Ukazała się ona pierwotnie w języku francuskim pt. „Nature sauvage” w 2008 r., a w roku 2010 została przetłumaczona na język niemiecki.

Recenzowana książka E. Berthiera i L. Gandon składa się z krótkiego „Wprowadzenia” i czterech podstawowych części pt. „Zima”; „Wiosna”; „Lato”; „Jesień”. W części zatytułowanej „Zima” zawarto trzy artykuły poświęcone wybranym dzikim obszarom, które są szczególnie piękne i oddziaływające na człowieka w określonej porze roku. Można wymienić tutaj artykuły: „Arktyczna zima w Laponii” (w Finlandii) i „Karpaty w śniegu” (Rumunia); „Wyspy na obszarze Waddenzee” (Holandia). Laponia obejmuje 400 000 km² śniegów, pokryte śniegiem góry, lasy i tylko kilka setek tysięcy mieszkańców. Laponia rozciąga się od norweskich Wysp Lofotów, Gór Skandynawskich przez północną Szwecję i północną Finlandię i obejmuje na wschodzie cały rosyjski Półwysep Kola. Zachodni region obejmuje fiordy, wąskie doliny, lodowce i góry. Po szwedzkiej stronie Laponii znajdują się trzy piękne parki narodowe: Sarek, Padjelanta i Stora Sjöfallet. Charakterystyczne dla Laponii są dwie pory roku: osiem miesięcy długiej zimy z dwoma miesiącami nocy polarnej i krótkim gorącym latem niejako eksplozją życia.

Rumunia posiada duże obszary ochronne, które należą do łańcucha gór Karpat. Na szczególną uwagę zasługują okolice Sinai i Braszowa obejmujące 100 000 km². Występuje tam duża europejska populacja dużych drapieżnych ssaków: rysi, wilków, czy niedźwiedzi brunatnych. Z powodu prywatyzacji lasów zagrożone są jednak coraz bardziej populacje tych zwierząt. Do Holandii, Niemiec i Danii należą wyspy fryzyjskie z liczącym 10 000 km² pasem wydm, które chronią wybrzeża przed sztormami Morza Północnego. Przy tym pięć wysp fryzyjskich należy do Holandii (wyspy Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland i Schiermonnikoog). Charakteryzują się one bogatą fauną ptasią, a w okresie zimy panują bardzo wietrzne warunki.

Część druga pt. „Wiosna” obejmuje trzy artykuły: „Raj ptasi Extremadura” (Hiszpania); „Białowieża –